BİR DOSTLA TELEFONDAKİ KONUŞMALAR

ABDURRAHMAN ARSLAN

Konuşma dediğim uzun süren, bu yüzden de sıklıkla kendiliğinden kesintiye uğrayan telefon konuşmalarıydı. Hastahaneye kaldırılmadan birkaç gün evveline kadar sürdürdüğümüz bu konuşmalar kendisi ve hastalığıyla ilgili değildi, hatta hastalığından söz etmediğimiz de oluyordu. Bunlar daha ziyade içinden geçtiğimiz, onun tabiriyle bu tarihsel kırılma süreçleriyle ilgiliydi. Hastahaneye yatırıldığını duyduğumda doğrusu kulaklarıma inanamadım, zira daha birkaç gün evveline kadar üstelik uzun uzun da konuşmuştuk. Ciddi bulmadığı bir meseleyi konuşmalarımızın mevzuu yapmazdı, ama ciddi bulduğu bir meseleyi konuştuğunda da "Abi, bunlar biraz da sezgisel düşüncelerdir." demekten kendini alamazdı. Devamında ise şöyle derdi: "Hani hadiseler karşısında bazen içine doğan ama ifade edilmesi kadar anlaşılması da karmaşık meseleler olur ya, biraz da bunları konuşalım diyorum." Son konuşmalarımızda kendine en fazla dert ettiği meselelerden biri de dünya altüst olurken yaşadığımız entelektüel kısırlık ve bu hususta kol gezen sorumsuzluktu. Dolayısıyla bu şartlara rağmen "düşünceyi" nasıl harekete geçirebileceğimizin arayışındaydı. Ona "Seninle hemfikirim ama müsaade edersen buna, Filistin meselesine karşı gösterilen ilginin kısa zamanda giderek hızlı bir şekilde azalmasını ilave etmek istiyorum." dedim.

Ortak zeminimizi tabii ki günümüzde cereyan eden hadiseler ve onların yansımaları belirliyordu ama o bunların mahiyetini, temel dinamiğini aramanın peşindeydi, edindiklerine ise sezgisel diyordu. Dediği de zor bir süreçten geçen sadece çağdaş dünya ve onun sallantıdaki hâkim düzeni değil, bunun yanında artık onun da bir parçası olan Müslümanların da bununla beraber içinden geçtiği hızlı dönüşümdür. Dayanamayıp diyorum ki "Ama medeniyet kurmaktan bitap düşmüş Müslümanlar bu durumu senin anladığın şekilde anlayacak durumda değiller." O şöyle devam ediyor: "Cereyan eden her değişim geçmiştekileri de göz önüne alırsak hayat evrenimizden o kadar çok şeyi alıp götürmemiştir fakat bugün cereyan eden değişimin bu türü başta da ahlakı ve onu taşıyan değerleri hayattan ve beşerî ilişkilerden ayıklayıp dönüştürüyor ve götürüyor, yerine de kendi izafileştirici kültürünü ikame ediyor."

Şöyle mukabelede bulunuyorum: "Değişimin, ahlakı isim olarak korurken kendisini götürdüğünü diyorsun ama her gün durmadan ahlaktan bahseden Müslümanlar nedense bunun pek farkında değil ya da farkında olmak istemiyorlar. Çünkü bugünkü ideal ve beklentilerine İslâm'ın ahlakı artık aykırı düşmektedir. Bu yeni kültür onlara İslâm'ı isteklerine göre yorumlamalarını, daha doğrusu pratikte hayata 'tercüme' etmelerini başta da zihinsel olarak imkân ve meşruiyet devşirmelerini sağlıyor. Böylece zihinsel vicdani bir konfor elde ettiklerini söyleyebilirim." O, "Abi ama esas önemli olan tarafından biri de bu değişimin referans kaynağı olmadığından bütünüyle belirsizlik taşımasıdır." diyordu. Ben de "Cevat eğer bizimle ilgili tarafıyla eğer benim de fikrimi sorarsan; günümüzde yaşadığımız bu önemli meselenin bir tarafında kadın ve iktisadiyat üzerinden İslâm dünyasını 'açık toplum' hâline getirmekte ısrarlı olan küresel dünyanın çizdiği hedefler var." diyordum. O ise şöyle sürdürüyordu: "Abi diğer tarafını da ben söyleyeyim, bunun üzüntü veren diğer tarafında ise haram ve helal ya da mahremiyet demeden artık her şeye ulaşabilir olan Müslümanların bunu kendilerini özgürleştiren süreçler şeklinde görmesidir."

Aziz dostuma göre zaten asıl mesele de burada başlıyor. "Değerlerin ve ilişkilerin çözülmesini özgürleşme şeklinde okumak Müslümanlar için önemli bir tehlike değil midir?" "Elbette öyledir!" diyor, "ama bunu anlayabilmemiz için zi-

"Bize bir zevk-i tahattur kaldı/ Bu sönen, gölgelenen dünyada!"… (Soldan sağa): Metin Alpaslan, Cevat Özkaya, Asım Öz, Mehmet Menteşoğlu, Kürşad Atalar, Abdullah Yıldız, Şemseddin Özdemir, Abdurrahman Arslan (9 Ağustos 2025 Cumartesi, AKV)

hinsel referanslarımızı değiştirmemiz gerekiyor. Abi, başta Filistin olmak üzere mesele sadece bizim dünyamızda cereyan eden hadiseler değil, bunun kadar önemli sayabileceğimiz şey, bu hadiseleri nasıl ve hangi kavramsal araçlarla ele alacağımız ve anlamlandıracağımızdır. Sahip olduğumuz eski zihinsel alışkanlıklar olan klasik siyasi ve entelektüel bakış biçimleri cereyan eden değişimleri olduğu gibi, bu değişimden geçen çağdaş toplumu da artık anlamaya imkân vermiyor; hatta bugün anlamanın önündeki engeli teşkil etmektedir." "Haklısın!" diyorum, "buna İslâm'a göre bir ad koyabilmemiz, bir tanım yapabilmemiz için kendimize ait bakış biçimleri ve kavramlara ihtiyaç var. Filistin'de cereyan eden hadiseleri umumi olarak dünyada ama hususen de İslâm dünyasındaki tesirini iyi tahlil edebilirsek bu bize aklımızda uzun müddettir yer etmiş bu zihniyeti yerinden etme imkânı sağlayabilir."

"Seni yormayayım, istersen başka bir zamanda tekrar devam edebiliriz." diyorum, kabul etmiyor. Her defasında "Hem müsaidim hem de yorgun değilim!" diyerek konuşmakta ısrarcı davranıyordu. Gördüğü, anladığı hâlde dile getirmekte zorlandığını söylediği, hatta telefondan ziyade karşılıklı konuşmayı gerektiren birçok meselede ısrarlarıma rağmen yine de telefon konuşmalarının mevzuu olmaktan kurtulamadı. Şimdi iyi ki kurtulamadı, diyorum. En fazla kaygılandığı ve hayıflandığı da Müslümanların karşı karşıya kaldığı günümüzün yeni meselelerini gündeme getirip tahlil edecek, konuşacak, eksik ya da fazla zihinlere sunacak bir insan potansiyelimizin bulunmamasıydı. Ona göre ve haklı olarak bildiğimiz bugün de geçmişten getirdiğimiz bütün anlamlandırmalardan farklı bir entelektüel çabaya ihtiyaç var. Dayanamayıp diyorum ki hatta ne kadar katılacağını kestiremeden, "Bunun sorumlularından biri de vakıflar değil mi? Sahip oldukları bunca imkân ve ele geçirdikleri görkemli yapılara rağmen senin bahsettiğin bu yıkıcı değişimin farkında oldukları söylenemez, olsalardı bir tezahürü olurdu. Bir 'klan' görüntüsü vermekteler, sahip oldukları imkânları başta da siyasal egemenliği genişletme peşindeler. Aziz dostum kabul edelim ki bu da ahlaki bir meseledir; yani bu ilgisizlik ve yetersizlik. Her meseleyi siyasal odaklı düşünmek insanı hem devlet 'tapıcı' yapmakta hem de ahlaken eksiltmektedir."

O ise şöyle diyordu: "Abi siyasal dediğimiz ihmal edilecek bir şey değil, fazlasıyla siyaset merkezli düşündüğümüzü de kabul ediyorum. Müslümanların iktidar alanında yer almasını önemli buluyorum, ancak başka önemli bir husus da köklü bir mahiyet değişiminden geçmekte olan dünyanın almakta olduğu ama bizim sadece sözünü ettiğimiz büründüğü bu şekilsizliktir. Bunu sadece fiziki değil beşerî anlamda diyorum. Dünya bugün bildiğimiz ve alışık olduğumuz şeklinin haricine çıkmaktadır. Bizi nasıl bir gidişata mecbur edeceği ya da neleri terk etmeye zorlayacağı hakkında ciddi bir fikrimiz yok." "Haklısın bu, günümüzde yaşadığımız bir gerçeklik olarak tabii ki önemli hususlardan biridir. Peki, buna mukabil Müslümanlar ne diyor? Bana kalırsa yanlış bir şekilde üstelik de içini bir türlü dolduramadıkları bir 'düzen/dünya düzeni' fikrini gündemlerinde tutmaktalar; bununla da meseleye bir cevap verdiklerini zannediyorlar. Meselenin diğer önemli bir tarafında ise bahsini ettiğimiz ya da bireysel çapta bahsi edilen bu düzen arayışının da gizlediği bir şey var: Tarih tamir edilebilir bir düzenden bahsetmiyor, bu düzen yıkıldığında bugün artık onun tamamlayıcı bir parçası hâline gelen Müslümanların da bu enkazın altında kalmayacaklarının teminatı var mı? Yoksa Müslümanlar her gün eleştirdikleri bu düzene ruh verip yaşatacaklarını mı düşünüyorlar?"

O ise şu cümlelerle meseleyi biraz daha açtı: "Doğrusu dünyayla beraber abi bir de bizim içinde yaşadığımız hadiseleri bana öyle geliyor ki yeteri kadar tahlil edemiyoruz. Dünden edindiğimiz klasik bakış biçimimizin haricinde yani o bilinen ideolojilerin yansımaları şeklinde değil de bunları, bütünüyle belirsiz olan ama

yeni arayışların tezahürü şeklinde ele almamız gerektiğine inanıyorum. Sana tenkit gibi gelse de aslında katkı olacak şekilde ve bu vesileyle içimi dökmeme yol açan tespitler yapıyorum." Diyorum ki "Cevat belki katılmayacaksın ama senin söylediğini, benim de kendimi içinde gördüğüm klasik 'İslâmcı zihinle' yapabileceğimize pek inanmıyorum.

Bu zihnin kavrayış biçimi kuruluşuna temel yaptığı önermelerden dolayı muhalifini anlamak üzere değil, kendini sadece ona muhalefet etmek üzere ama onun kavramsal ve maddi araçlarıyla muhalefet etmek üzerine inşa etmiştir. İslâm'a ait kavramlarla yeni yorumlar getirmiş olsa da kökende bu anlayış yatar. Bu yüzden de dönüp kendinin geldiği yer ve yaptıkları üzerinde yeniden düşünme ihtiyacı içinde hiç olmadı. Harici meselelerde daima Batı'ya, dâhili meselelerde de Kemalizm'e dönük muhalefetine bakarak yaptıklarını değerlendirerek geldi. Ders çıkartılmamış olsa da bu bakış ve anlayış başörtüsü meselesinde bir defa daha kendini gösterdi. Müslümanın meselesi olduğu hâlde bu İslâm adına yapılan mücadeleye dönüştürüldü ve 'tesettür' dediğimiz de nihayette 'başörtüsü' hâline geldi.

Daha evvel Müslüman erkeği kendisinin nesnesi yaptığı gibi bunu da şimdilerde postmodernliğin melez kültürü ve kapitalizm kendinin nesnesi yaparak yeni bir dinamizm ve tüketim alanı oluşturdu. Aziz kardeşim orada görünürlük kazanmak için can havliyle katılmaya çalıştığımız kamusallık üzerinde hiç düşündük mü? Oranın ideolojik bir inşanın neticesinde bugünkü muhtevasını kazandığı sahi neden hiç aklımıza gelmedi? Kamusal ahlakın mahremiyet düşmanı olduğunu, teşhirci bir akıl olduğundan her şeyi demokratikleşmeye kurban vererek alenileştirdiğini ve gösteri hâline getirdiğini bugün artık yaşayarak görüyoruz ve seyircilerinden biri de biziz. Hanelerimiz artık mahrem alanlarımız değil, zira oranın iki aktörü artık kamusallaştı; bugün orada cereyan eden boşanmalar mahrem ile kamusalın rekabeti ve çatışmasıdır. Müslümanın ise bunu bir özgürleşme olarak gördüğünü sen daha evvel defalarca söylemiştin iyi hatırlıyorum."

Cevat'ın tabiriyle söylersem Müslümanların kahir ekseriyetinin görmekte zorlandığı farklı bir tespiti çekinmeden dile getiren biriydi. Ona göre ama aynı zamanda bana göre stratejist dediklerimizin toplumsal meselelere ama bilhassa Müslümanların çağdaş sorunlarına sağlıklı teşhis koyması ve çözüm üretmesi mümkün değildir, zira stratejistlik entelektüel bir zihne sahip olmaya mânidir. Kabul edelim ki bir cihetten de bugün biz entelektüelle stratejisti birbirine karıştırmanın sıkıntılarını yaşıyoruz. Yakın dönemde yaşanan tecrübenin de ışığında hemfikir olduğumuz mevzulardan biri de Kemalizm'e karşı muhalefet etmenin radikallikle bir ilgisinin olmadığıydı. Üstelik sürdürülen bu zihinsel tutum Müslümanların entelektüel seviyesinde erozyona yol açtığı gibi ayrıca kendilerine ait asli meseleleri de düşünmelerine mâni oluyordu.

Cevat Özkaya'yla, rahmetli Sedat Yenigün'ün cenazesinde tanışmıştım. Cenazeyi beklerken kısacık yol boyunca defalara sığmayan diyeceğim sayıda bir baştan bir başa gidip gelmiş, İslâm ve Müslümanlarla ilgili o konuşmuş ben de dinlemiştim. Açıkça söylersem o gün anlattıklarının sohbet ya da bir tebliğden ziyade indoktrine etme çabası olduğunu düşünmedim değil; bunun o dönem Müslümanlarda görülen bir alışkanlık olduğunu söyleyebilirim. Daha sonra ise onu yeterince tanıdığımda bunu onun samimiyetiyle özdeşleştirmiştim. Aristokratik anlamda değil; görgü, terbiye ve güzel ahlak sahibi olmaktan gelen, dertlinin derdiyle hemdert olan bir tabiatın sahibiydi. Bu da onu tutarlılığın/güvenilirliğin adamı yapmıştı. Kendini bir yayıncı olarak vasıflandırdığına şahit olduğumu söyleyemem, bildiğimiz anlamda bir yayıncı olmadığı gibi, amacı da sadece kitap yayımlamak değildi. Bizim cenahta az bulunan ama bir yayıncıda olması gereken "düşünce" dediğimizin kendisiyle ve değişim içindeki düşüncelerle ilgiliydi. Kitap yayıncılığının ötesinde, alışılanı değil, mevcut düşüncelere ve düşünce anlayışına müdahale ederek onları zenginleştirecek olan kitapların yayıncısıydı.

Ölüm de hayat gibi yaratılmıştır. Her yaratılanın kendine has bir sesi, bir kokusu ve bir hayatı vardır. Hayat insana ödünç verilmiş bir ömürdür. Her ömrün de kendine has bir tabiatı ve bir geleceği vardır; bütün geleceklerin toplamı da ahirettir. Ahiret yurdu için insanın ihtiyacı rahmettir. Allah sana rahmet etsin aziz dost.